

XALQARO AUDITORLIK STANDARTLARINING O'ZBEKISTONDA QO'LLANILISHI

Rustamova Irodaxon

SDVMChVB Universiteti Toshkent filiali

Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Kirish

Globalizatsiya jarayonining tezlashishi va xalqaro iqtisodiy munosabatlarning kengayishi bilan auditorlik faoliyati ham xalqaro standartlar asosida tashkil etilishi zarurati yuzaga keldi. Xalqaro auditorlik standartlari (XAS) — bu auditorlik faoliyatining sifatini ta'minlash va auditorlar ishining yagona mezonlarga asoslanishini kafolatlovchi hujjatlar to'plami bo'lib, ular butun dunyo bo'ylab iqtisodiy axborotning ishonchliligi va oshkoraligini ta'minlaydi. O'zbekistonda ham iqtisodiy islohotlar doirasida xalqaro auditorlik standartlarini joriy etish, ularni milliy auditorlik tizimiga integratsiya qilish muhim vazifalardan biri sifatida belgilanmoqda. Ushbu maqolada Xalqaro auditorlik standartlarining O'zbekistonda qo'llanilishi, ularning milliy auditorlik tizimiga ta'siri, afzalliklari va dolzarb muammolari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Xalqaro auditorlik standartlari tushunchasi va ahamiyati. Xalqaro auditorlik standartlari — bu auditorlik ishlarini olib borishda amal qilinadigan asosiy qoidalar va tavsiyalar majmuasi bo'lib, ularning asosiy maqsadi auditorlik sifatini oshirish va auditorlik natijalarining xalqaro miqyosda solishtirilishini ta'minlashdir. Ushbu standartlar xalqaro auditorlik va tekshiruv tashkilotlari (International Auditing and Assurance Standards Board — IAASB) tomonidan ishlab chiqiladi. XAS asosida auditorlar o'z faoliyatlarini rejalashtiradilar, auditorlik ishlarini bajaradilar va auditorlik hisobotlarini tayyorlaydilar. Xalqaro auditorlik standartlarining asosiy ahamiyati shundan iboratki, ular moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi va to'liqligini ta'minlashga xizmat qiladi, investitsiyalarni jalb qilishda ishonchni oshiradi hamda moliyaviy bozorlarda barqarorlikni ta'minlashga ko'maklashadi.

2. O‘zbekistonda auditorlik faoliyatining qonunchilik bazasi. O‘zbekiston Respublikasi auditorlik faoliyatini tartibga soluvchi asosiy huquqiy hujjatlar qatoriga “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi Qonun, “Moliyaviy hisobot to‘g‘risida”gi qonun, shuningdek, Moliya vazirligi, Davlat soliq qo‘mitasi va boshqa mas’ul organlarning normativ-huquqiy hujjatlari kiradi. So‘nggi yillarda O‘zbekiston auditorlik sohasida xalqaro standartlarni joriy etishga katta e‘tibor qaratmoqda. 2019-yilda O‘zbekiston Respublikasi Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot xalqaro standartlarini tatbiq etish bo‘yicha jadvalni tasdiqladi va auditorlik standartlarini xalqaro talablarga moslashtirish bo‘yicha ishlarni jadallashtirdi.

3. Xalqaro auditorlik standartlarining O‘zbekistonga integratsiyasi. O‘zbekistonda Xalqaro auditorlik standartlarini tatbiq etish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda asosiy qadamlar quyidagilardan iborat: Milliy auditorlik standartlarini xalqaro standartlar asosida qayta ko‘rib chiqish va yangilash; Auditorlar va auditorlik tashkilotlari uchun XAS bo‘yicha o‘quv va malaka oshirish dasturlarini tashkil etish; Auditorlik faoliyatini nazorat qilish va litsenziyalash tizimini xalqaro talablar asosida takomillashtirish; XAS talablariga muvofiq auditorlik amaliyotini joriy qilish va auditorlik hisobotlarining xalqaro standartlarga mosligini ta’minlash. Bu jarayonlarda O‘zbekiston xalqaro moliya institutlari, jumladan Xalqaro valyuta jamg‘armasi (IMF), Jahon banki va boshqa tashkilotlarning ko‘magi va tavsiyalaridan foydalanmoqda.

4. Xalqaro auditorlik standartlarining tatbiq etilishining afzalliklari. XASning O‘zbekistonda tatbiq etilishi bir necha muhim afzalliklarni ta’minlaydi: Hisobotlarning ishonchliligi va oshkoraligi: Moliyaviy hisobotlar xalqaro me‘yorlarga muvofiq tuzilganda, ularning ishonchliligi oshadi va bu investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish: XAS ga asoslangan auditorlik natijalari xalqaro kompaniyalar va moliya institutlari tomonidan qabul qilinadi, shuning uchun O‘zbekiston kompaniyalari uchun xorijiy bozorlar ochiladi. Milliy auditorlik sohasining rivojlanishi: Auditorlar malakasining oshishi, auditorlik xizmatlarining sifat ko‘rsatkichlari yaxshilanishi, shuningdek, raqobatbardosh auditorlik xizmatlari

bozori shakllanishi. Qonuniy bazaning mustahkamlanishi: XASga muvofiq normativ-huquqiy hujjatlar va tartiblar ishlab chiqilishi, shuningdek, davlat nazorati va javobgarlik mexanizmlarining takomillashuvi.

5. Tatbiq etishda duch kelinadigan muammolar. Biroq, xalqaro auditorlik standartlarini to'liq va samarali tatbiq etish yo'lida bir qator muammolar ham mavjud: Kadrlar malakasining yetishmasligi: XAS bo'yicha yetarlicha malakaga ega auditorlar soni cheklangan, shu sababli malaka oshirish kurslari va xalqaro sertifikatlash tizimlari rivojlanmoqda. Qonunchilik va normativ bazaning to'liq mos kelmasligi: Milliy qonunchilik va xalqaro standartlar o'rtasida ayrim farqlar mavjud bo'lib, ularni uyg'unlashtirish zarur. Texnik va moddiy resurslarning cheklanganligi: Auditorlik faoliyatini zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ta'minlash va rivojlantirish uchun resurslar talab etiladi. Madaniy va tashkiliy omillar: Auditorlikning mustaqilligi, halolligi va shaffofligi bo'yicha milliy xususiyatlar va odatlarni o'zgartirish uchun vaqt va sa'y-harakatlar talab qilinadi.

Xulosa

Xalqaro auditorlik standartlarining O'zbekistonda tatbiq etilishi milliy auditorlik tizimini rivojlantirish va global moliyaviy tizimga integratsiyalashish uchun muhim qadam hisoblanadi. Bu jarayon moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish, investitsiya muhitini yaxshilash va iqtisodiyotni raqobatbardosh qilishga xizmat qiladi. Biroq, muvaffaqiyatli tatbiq uchun malakali kadrlarni tayyorlash, qonunchilikni muvofiqlashtirish va auditorlik tizimini zamonaviylashtirishga doimiy e'tibor qaratish zarur. Kelajakda O'zbekiston auditorlik tizimining xalqaro standartlar asosida yanada mustahkamlanishi mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 2018-yil.
2. International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) – Xalqaro auditorlik standartlari to'plami, 2023-yil.

3. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. “Moliyaviy hisobot va auditorlik faoliyatining rivojlanish strategiyasi”, 2021-yil.
4. Jahon banki. “O‘zbekistonda auditorlik faoliyatini rivojlantirish bo‘yicha tavsiyalar”, 2020-yil.
5. Islomov, A. “Xalqaro auditorlik standartlarini milliy tizimga integratsiya qilish masalalari”, Toshkent, 2022.